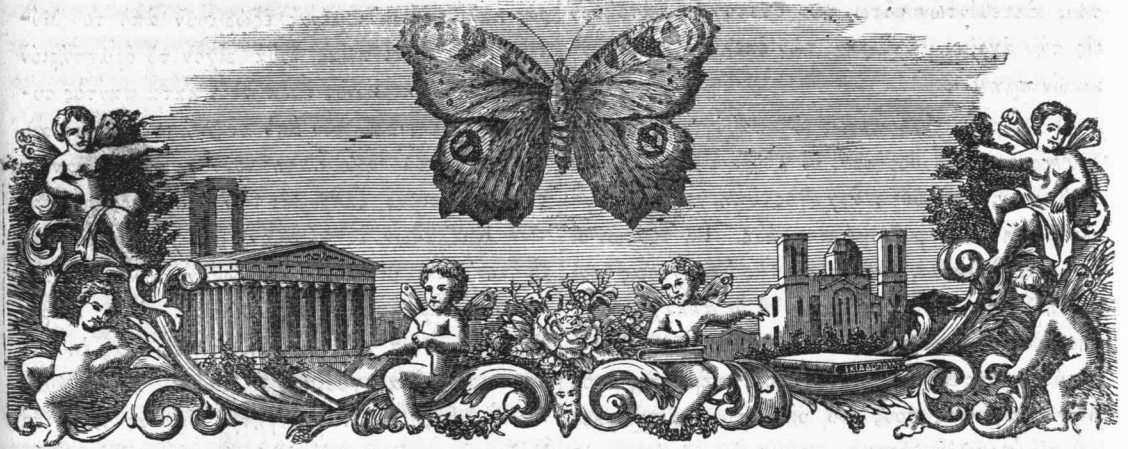


## ΧΡΥΣΑΛΛΙΣ



ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ,

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ,

ΠΟΙΚΙΛΑ.

ΤΟΜΟΣ Γ΄.

15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ, 1865.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 69.

## Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΜΗΛΟΥ.

Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος πολλάκις ἐπειράθη δι' ἐπαναστάσεων ν' ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν τῆς Τουρκικῆς θρακρότητος. Σπουδαιότερα τῶν πολλῶν ἐκείνων ἐξεγέρσεων ὑπῆρξεν ἡ περὶ τὰ τέλη τῆς 17'. ἑκατονταετηρίδος, ὑποκινήσει τῆς Ἐνετικῆς δημοκρατίας, διενεργηθεῖσα, ὅτε ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ Στερεὰ ταυτοχρόνως ἐπαναστατήσασαι, κατετρόπωσαν εἰς μυριονέκρους μάχας τὰς ὀθωμανικὰς ὀρδὰς. Ἡ ἐθνικὴ ἐκείνη ἐπανάστασις, διὰ τὴν αἰσχρὰν τῶν Ἐνετῶν ἐγκατάλειψιν, ἐπὶ τέλους ἐν τῷ χειμᾶρῶν αἰμάτων σεσθεῖσα, ὑπῆρξε τὸ ἐπισημότερον μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων διαζύγιον· διότι τὰς μὲν προτέρας, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἐξέφαινεν ἡ φιλαρχία τινῶν ἀρχοντίσκων καὶ ὁ ὑπὲρ τῶν καταπατουμένων δικαιωμάτων τῆς ἐκκλησίας ἐνθερμος ζῆλος ἐπισκόπων τινῶν, ἡ δὲ ἀπατηλὴ τῆς δύσεως πολιτικὴ συνεδούλιζε τὰ πάθη ἀμφοτέρων. Ἐξ ἐναντίας δὲ ἡ ἐν λόγῳ ἐπανάστασις ὠρίμως ἐσχεδιάσθη ὑπὸ τῶν τέως ἀπρακτούντων ἀρματωλῶν ἕκτοτε ἀντήχησεν ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου μέχρι τοῦ Ταινάρου τὸ ἱερὸν τῆς πατρίδος ὄνομα, καὶ νέοι ὀμηρίδαι ἔψαλλον τὰ κατορθώματα νέων ἡμιθέων.

Δὲν προτιθέμεθα ἤδη λεπτομερῶς ν' ἀφηγηθῶμεν τὰ κατὰ τὴν περιφανῆ ἐκείνην τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀνάζησιν, μῆτε τὰς κατὰ τὴν Πελοπόννησον νίκας τοῦ περιβλέπτου Μοροζίνη, καὶ τὰ κατὰ τὴν Στερεὰν τρόπαια τοῦ Σουμίλλα, Βαλαωρίτη, Σπαθόγιαννου καὶ ἄλλων, ἀλλ' ἀπλῶς ν' ἀναφέρωμέν τινα σχετιζόμενα πρὸς τὸ ἡμέτερον θέμα.

Ὅτε διοργανίσθη ἡ ἐπανάστασις αὕτη, τὰ σίφη τῶν μαχητῶν ἐν Δωρίδι καὶ Λοκρίδι διηύθυνον ὁ Κούρμας, ἀρματωλὸς Λοιδωρικίου καὶ Ναυπάκτου, ὁ Τσακμάκης, πλούσιος προεστὼς τῆς Δωρίδος, καὶ ὁ ἐν τῇ Ἐνετικῇ ὑπηρεσίᾳ συνταγματάρχης Γιαννάκης Λουδορέκας, ὁ καὶ τακτικῶς διοργανίσας τοὺς λόχους τῶν ἀρματωλῶν· ἐπὶ κεφαλῆς δὲ πάντων τούτων ὑπῆρχεν ὁ αἰδιδμος τῶν Σαλόνων ἐπίσκοπος Φιλθέος Χαρίτου, διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς κρατῶν τὸν σταυρὸν καὶ εὐλογῶν τοὺς ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος μαχομένους, διὰ δὲ τῆς ἄλλης τὸ ξίφος καὶ ἐξορμῶν ἐν μέσῳ τῶν σμηνῶν τοῦ ἐχθροῦ.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 3Ε'. φυλλάδιον τῆς Χρυσάλιδος κατεχωρίσαμεν τὴν διαθήκην τοῦ Δημητρίου Χαριτοπούλου, ἀταδέλφου τοῦ ἐν τῇ μάχῃ πεσόντος ἱεράρχου, ἐν ἣ ὀπωσοῦν λεπτομερῶς ἀφηγοῦνται τὰ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι ἀνδρα-

γαθήματα τοῦ Κούρμα καὶ τοῦ Φιλοθέου. Ὁ δὲ Λουδορέκας ἀφ' οὗ καθυπέταξε μετὰ τοῦ Σπαθόγιαννου καὶ ἄλλων τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ὡς ὑπάλληλος τῆς Ἐνετικῆς δημοκρατίας διετάχθη μετ' οὐ πολὺ ἵνα ἐγκαταλίπῃ τὸ στάδιον τῆς δόξης του, ἐκτεθέντων οὕτω τῶν δυστυχῶν κατοίκων εἰς τὴν ἀγρίαν μάχαιραν τῶν ἐπελθόντων Τουρκικῶν σιμνῶν.

Ὁ Κούρμας εἶχε πέσει, ὁ Σπαθόγιαννης ἠκολούθησε τὸν Λουδορέκαν, οἱ Τούρκοι ἔσφαζον καὶ ἀπώλλυον, καὶ οὐδεὶς ἀρχηγὸς ὑπῆρχεν ἵνα συγκεντρώσῃ τὰ πεφοδισμένα πλήθη. Ἐκ τούτων οἱ μὲν παρεδόθησαν, καὶ παρὰ τὰς ὑποσχέσεις καὶ συνθήκας ἀνηλεῶς ἐσφάγησαν, οἱ δὲ ἀλλαγῶν ἐζήτησαν τὴν ἀπωλεσθεῖσαν πατρίδα. Τότε καὶ ὁ πλοῦσιος τῆς Δωριδος προεστὼς Τσακμάκης, ἀφοῦ εἶδε σφαγέντας τοὺς δύο υἱοὺς του, ἀνεχώρησε καὶ εἰς Ἀγγλίαν ἀποκατεστάθη, ὅπου μέχρι τοῦ νῦν διεσώθησαν οἱ ἀπόγονοί του (Τσεκμὲκ) καὶ κατὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὰ ἀξιώματα ἐκείσε διακρινόμενοι.

Τινὲς δὲ τῶν δυστυχῶν τούτων λειψάνων τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐπαναστάσεως εἰς τὸν πειρατικὸν ἐδόθησαν βίον, διαπλέοντες τὸ Ἰόνιον καὶ τὸ Αἰγαῖον καὶ πολλὰ κατὰ τῶν Τούρκων ἀντεκδικούμενοι. Μεταξὺ τῶν ἄλλων διαφημίζονται ὁ Γράμος ἐκ Βονίτης, ἀποθανὼν ἔξω τῆς Κρήτης μετὰ πολύωρον κατὰ δύο Τουρκικῶν πλοίων ἀγῶνα. Ὁ Πίσπιρης ἐκ Ναυπάκτου, πυρπολήσας τὰ παράλια τοῦ Αἰγίου, καὶ κατὰ τῶν Πατρῶν ἐκστρατεύσας. Ὁ Καρλόγιαννος, ἐξ Ἀγγελοκάστρου καὶ οἱ ἀδελφοὶ Λουκαῖται ἐκ Μεσολογγίου μετὰ πολλὰς μάχας συλληφθέντες ἔξω τῶν Καλαμῶν καὶ κρεμασθέντες ἐπὶ τῶν ἰσθμῶν τῆς Τουρκικῆς ναυαρχίδος. Ὁ Γεωργούλης καὶ ὁ Κουρέβελης, ἐκ Γαλαξειδίου στιγμιαίως κυριεύσαντες τὰς Πάτρας καὶ ἀφοῦ ἔθηκαν πῦρ ὑποχώρησαντες· ἀλλὰ, διὰ προδοσίας ἐνὸς Μανιάτου συντρόφου τῶν συλληφθέντες, ἀφοῦ ὁ Κουρέβελης ἀντιστάμενος ἐφρονεῦθη (1) Τσάρδας ἐκ Τουμπρανοχωριῶν, Τουφεξῆς ἐξ Αἰτωλικοῦ, καὶ Μαλαματένιος ἐκ Βιτρινίτης, μετὰ πολλὰς μάχας, ὑπὸ Ἀλγερινῶν πλοίων συλληφθέντες καὶ ἐκεῖ ἔλεινῶς θανατωθέντες,

πλὴν τοῦ Τσάρδα ἐξαγορασθέντος ὑπὸ τινος Νεαπολιτάνου.

Ἐπισημότερος ὅμως πάντων τούτων ἦτο ὁ ἐκ Λοιδωρικίου Τρομάρας, μετὰ τῶν ἀδελφῶν του Κάψη καὶ Νίκου. Ἐχόντες δύο πειρατικὰς γαλέρας καλῶς ἐξοπλισμένας ἐξώρμουν ἀπὸ τοῦ Μύτικα τῆς Ἀκαρνανίας, ἔνθα εἶχον τὸ δρμητήριόν των, καὶ ὡς κεραυνὸς ἐπέπιπτον κατὰ παντὸς συναπαντωμένου πλοίου ὑπὸ οἰκνδήποτε σημαίαν, μέχρις αὐτοῦ τοῦ Ἑλλησπόντου ἐπεκτείναντες τὰς πειρατικὰς ἐκδρομὰς των. Αἱ περισσώτεραι τῶν Κυκλάδων ἐξηγόραζον διὰ χρημάτων τὴν εἰρήνην· καὶ οἱ πρὸς καταδίωξιν τῶν ἀμφιβίων τούτων ἀρματωλῶν ἐξεθόντες, οὐδὲν ἕτερον ἔπραττον ἢ νὰ τοὺς διερεθίζωσιν εἰς νέας ἐκδρομὰς καὶ αἱματοχυσίας. Ὁ Κάψη, μὴ δυνάμενος ν' ἀνθέξῃ εἰς τὰ θέλητρα ὠραίας τινος ἐκ Μήλου ἐγκατέλιπε τὸν ἀδελφόν του, καὶ νυμφευθεὶς ἀποκατέστη ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ. Μετ' οὐ πολὺ ὁ Τρομάρας συλληφθεὶς ὑπὸ Γαλλικοῦ πλοίου παρεδόθη εἰς τὸν Τουρκικὸν ναύαρχον, καὶ ὑπέστη τὸν μαρτυρικὸν δι' ἀνασκολοπισμοῦ θάνατον.

Ὁ ἐν Μήλῳ ἡμερῶν Κάψη, μετὰ τοῦ ἐνωθέντος ἀταδέλφου του Νίκου, ἐπανήρχισαν τὸ πειρατικὸν στάδιον, καὶ διὰ τὴν ἐκδίκησιν τοῦ ἀδελφοῦ των, καὶ διὰ τὴν ἀποφυγὴν ἀπὸ τῶν ἐνύχων τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας. Ἀγνοοῦμεν τὰς λεπτομερείας τοῦ νέου σταδίου των, τοῦτο δὲ μόνον γνωρίζομεν, ὅτι τοσοῦτον ἐπιφοβοὶ κατέστησαν, ὥστε ἀκαταζήτητοι ἀφέθησαν. Ἀλλ' εἰς τὰς φλέβας τοῦ Κάψη ἐκυκλοφόρει, ὡς φαίνεται, τὸ εὐγενὲς τῶν πάλαι Δωριέων αἷμα, καὶ μὴ ἀρεσκόμενος εἰς τὸ βασιλεῖον τῆς θαλάσσης ἤρχισε νὰ ὄνειρευθῆται τὴν λαμπρότητα βασιλικοῦ θρόνου ἐν τῇ Ζηρᾷ!

Ἡ Μήλος ἐν ἔτει 1207 Μ. Χ. ὅτε πᾶσαι σχεδὸν αἱ τοῦ Αἰγαίου νῆσοι κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν τυχοδιωκτῶν τῆς Δύσεως, ἠνώθη ὑπὸ τοῦ Μάρκου Σανούδου, πρώτου δουκὸς τοῦ Ἀρχιεπαύγου, εἰς τὸ δουκάτον τῆς Νάξου. Ὁ Ἰωάννης Σανούδος, ἔκτος δούξ τοῦ Ἀρχιεπαύγου, παρεχώρησε τὴν Μήλον εἰς τὸν ἀτάδελφόν του Μάρκον, ὅστις ἐπρόκισε δι' αὐτῆς τὴν θυγατέρα του Φλωρεντιαν ὑπανδρευθεῖσαν τὸν Φραγκίσκον Κρίσπον, καταγόμενον ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων αυτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου. Ὁ Κρίσπος ἐδολοφόνησεν ἐν Νάξῳ τὸν Νικόλαον Καρχέριον, ἕνατον δούκα, καὶ κατέλαβε τὸ δουκάτον τῆς Νάξου, εἰς ὃ προσήρτησε καὶ τὴν

(1). Οἱ περιηγηταὶ Spon, Weler καὶ Cornelio Magui ἀναφέρουσι καὶ προηγουμένως τὸν Κουρέβελην ὡς πειρατὴν, πρὸς ὃν τὰ ἐντὸς τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου παράλια ἐπλήρουν ἰσχυρῶν φόρον· ἀγνωστον δὲ ἔαν ἦεν ὁ ἀναφερόμενος, ἢ ἕτερος τις συνώνυμος.

Μήλον, αναγορευθείς δέκατος δούξ τοῦ Ἀρχιπελάγους. Ἐπὶ τέλους δὲ ὁ διαβόητος πειρατὴς Βαρθερούσιος, ναύαρχος τοῦ Σολιμάνου Β' ὑπέταξε τὴν Μήλον, μετ' ἄλλων νήσων τοῦ δουκάτου τούτου, εἰς τὴν ὀθωμανικὴν δυναστείαν, καταλύσας διὰ παντὸς τὴν Φραγκικὴν κυριαρχίαν (1).

Οἱ Μήλιοι ἀνέκαθεν ἐφημίσθησαν ὡς οἱ εἰδημονέστεροι ναυηγοὶ τῆς Μεσογείου. Ἡ νῆσος αὕτη ὑπῆρξε τὸ ὄρμητήριον πάντων τῶν λυμάνομένων τὴν Μεσόγειον πειρατῶν, καὶ ἰδίως τῶν Γάλλων, ἐξ ὧν ἀναφέρει τινὰς ὁ Τουρνεφόρτιος. Ἐθεωρεῖτο ἡ μεγάλη ἀγορὰ τοῦ Ἀρχιπελάγους, διὰ τὰ ἐμπορεύματα ἰδίως τῶν πειρατῶν, πωλούμενα εἰς εὐτελεστάτας τιμὰς.

Οἱ κάτοικοι τῆς Μήλου ἦσαν Ἕλληνας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, διοικούμενοι ὑπὸ τριῶν ἐπιτρόπων κατ' ἔτος ἐκλεγομένων· μόνον εἰς καθὴς Τοῦρκος ἐστάθμευε· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ βοϊβόντας ἦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Ἕλληνας, εἰσπράττων τὸ χαράτζιον, καὶ δυνάμενος νὰ βραδίζῃ, ὡς ὁ ἀγὰς τῶν γιανιτσάρων. Ἐν ἔτει 1700 τὸ ἀπὸ τῆς Μήλου πληρονομηνοῦ χαράτζιον ἀνέβαινεν εἰς πέντε χιλιάδας σκούδα, ὑπολογιζομένων πέντε σκούδων ἐπὶ ἐκάστου ἀτόμου. Ἐνεκα τῶν πειρατῶν σπανίως ἐπλησίαζον ἐκεῖ Τοῦρκοι· ὁ ἔχων διαφορὰν Μήλιος ἀνεφέρετο πρωτοδικῶς εἰς τοὺς ἐπιτρόπους καὶ τοὺς προεστοὺς, οἵτινες, ἂν ἤθελον, ἐπεκαλοῦντο καὶ τὴν δικαιοσύνην τοῦ καθῆ, παρευρισκόμενοι καὶ οὗτοι καὶ ἀπειλοῦντες, ὅτι ἂν δὲν ἀπονεύμῃ δικαιοσύνην θὰ τὸν ἀποπέμψωσι, καὶ ζητήσωσι τὸν ἀντικαταστάτην τοῦ ἀπὸ τοῦ μεγάλου καθῆ τῆς Χίου. Ὁ ἐναγόμενος προσήρχετο, καὶ ἄνευ πολλῶν διατυπώσεων, προσεκαλεῖτο νὰ ὀρκισθῇ ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἂν ὀφείλῃ ἢ ὄχι τὰ ζητούμενα· ἅμα ὠρκίζετο, ἔστω καὶ ψευδῶς, ὅπερ σπανιώτατον, ἔμενεν ἀκαταζήτητος, καὶ οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ τὸν τιμωρήσῃ, ἂν καὶ ἀπεδεικνύετο ἡ ψευδορκία, διότι οἱ ἀπλοῖκοι ἐκεῖνοι χριστιανοὶ οὐδέποτε ἐπίστευον, ὅτι ἠδύνατό τις χάριν τῶν ἐπιγείων ν' ἀρνηθῇ τὸν Χριστόν!

Ἐν Μήλῳ ὑπῆρχον δύο ἐπίσκοποι ὁ μὲν Ἕλληνας, ὁ δὲ Λατίνος. Οἱ δυτικὸι ἔζων λίαν στενοχωρημένοι, στερούμενοι τῶν πρὸς συντήρησιν ὁ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ'. αἰῶνος δυτικὸς ἐπίσκοπος ἀποθανὼν ἄφησε τὴν μίτραν καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἄμφια ὡς ἐνέχυρον εἰς τοὺς δανειστάς του. Διὰ

νὰ κτισθῇ ἡ ἐκκλησία τῶν Γάλλων καπουκίνων ἐχορηγήθησαν χίλια σκούδα ὑπὸ τοῦ βασιλέως, τὸ δ' ἐπίλοιπον τῆς δαπάνης κατεβλήθη ὑπὸ διαφορῶν μὴδ' αὐτῶν τῶν πειρατῶν ἐξαιρουμένων.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῆς Μήλου, ὅταν ὁ Κάψης ὠνευρέθη ἵνα ἰδρῶσῃ ἐκεῖ βασιλικὸν θρόνον.

Καὶ δὴ ἀποβάς μετὰ τῶν πολυαριθμῶν ὀπαδῶν του ἐν Μήλῳ, κατέλυσε τὰς Τουρκικὰς ἀρχὰς καὶ αὐτοχειροτονήθη *Βασιλεὺς τῆς Μήλου!* (S'érigea en petit Roy de Milo, ὡς λέγει ὁ Τουρνεφόρτιος.)

Ὁ διάσημος Γάλλος βοτανικὸς Πιττῶν Τουρνεφόρτιος, περιηγηθεὶς ἐν ἔτει 1700 τὴν Ἑλλάδα, ἀναφέρει τὸν Κάψην, ὡς ἀνδρεῖον καὶ μὴ ἐστερημένον οὐδενὸς τῶν πρὸς τὸ κυβερνᾶν προτερημάτων, καὶ ἀληθῶς κυρίαρχην (*souverain*) (1)

Μετὰ τριετῆ ἡμερον βασιλείαν, ὁ πλοίαρχος τουρκικοῦ πλοίου καταπλεύσαντος εἰς Μήλον ἐζήτησε τὸν Κάψην ἵνα τῷ διακοινώσῃ ἐπωφελεῖς προτάσεις ἐκ μέρους τοῦ μεγάλου βεζήρου. Ὁ ἀπερίσκεπτος Δωριεὺς εἰσῆλθεν ἐντὸς αὐτοῦ ἄνευ τῆς βασιλικῆς του ἀκολουθίας. Παραχρῆμα ὁ πλοίαρχος διέταξεν ἵνα τὸν συλλάβωσι καὶ ἀναπετάσωσι τὰ ἱστιά. Ὀδηγηθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ τέως περίπυστος τῆς Μήλου βασιλεὺς ἐκρεμάσθη πρὸ τῆς θύρας τοῦ ἀπαισίου μπανιου. (2)

Κ. ΣΑΘΑΣ.

## ΟΠΟΙΑ ΤΙΣ ΕΙΝΑΙ Η ΑΜΕΡΙΚΗ

ἢ

### ΠΕΡΙΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΕΛΑΟΥ ΜΠΟΝΩ. (1)

*Αἱ ἐν Νεοβοράκῳ ἐκκλησίαι. — Οἴκοι τινες ἱστορικοί. — Staten-Island.*

Ἡ πρώτη ἐν τῇ πόλει ἐπίσκεψίς μας ἀφιερῶθη εἰς τὰς ἐκκλησίας, διότι ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἦτο Κυριακὴ καὶ τὴν Κυριακὴν τρία τινα καὶ μόνον δύναται τις νὰ πράξῃ ἐν Νεοβοράκῳ ν' ἀκούῃ δηλαδὴ λειτουργίας, νὰ θάπτῃ τοὺς φίλους του καὶ νὰ σβύνη πυρκαϊάς. Εὐτυχεῖς δὲ ὅσοι δύνανται ἐν

(1) Relation d'un Voyage de Levant, par Pitton de Tournefort, Lyon, 1717. tom. 4, σελ. 176.

(2) Αὐτόθι.

(1) Συνέχεια ἀπὸ φυλλαδ. 68.

(1) Sanuti, Storia, Lib. I. cap. 7. — Histoire des ducs de l'Archipel. — Tournefort, Voyage.